

Фото Миколи Лазаренка

Право своєї дороги до Бога

“Я українець... Я люблю той народ, до якого належали мої батьки, мої діди, прадіди... Серед котрого я родився, виріс, мовою котрого я співав... Не бути українцем я не можу так само, як дуб не може переродитись у березу, липа в сосну. Решту своїх сил віддам цілком і безповоротно службі духовним і церковно-релігійним інтересам свого українського народу”...

Ваша Святосте!

Ваші блаженства, всесесні отці!

Дорогі українці, браття та сестри!

Словами, якими розпочав свій виступ, — понад сто років. Вийшли вони з-під пера архієпископа Олексія, одного з керівників Братства Воскресіння Христового. Воно ще в листопаді далекого 1917-го поставило на порядок денний питання про “відділення Української Церкви від Російської”.

Під час національно-визвольної революції 1917—1921 рр. минулого століття питання державності, мови та церкви були так само тісно пов’язані одне з одним, як і тепер. Тодішній Київський митрополит Володимир, якому згодом судилося прийняти мученицьку смерть від безбожних більшовиків, не дозволив поминати під час літургії “державу українську, владу її і все українське війсьсько”. За словами очевидців, владики із подивом питав: “Яка така Україна? Який такий український народ? Хіба малороси не такий самий народ, як руський?”

Митрополит Харківський і Охтирський Антоній на Великдень 1917-го заборонив читати Євангеліє українською, зверхньо й по-хамському назвавши нашу мову “базарною”.

Та попри тотальне несприйняття української автокефалії російським єпископатом, всією білою і червоною Росією — рух за національну православ-

Виступ Президента України П. О. Порошенка на молитовному заході у Києві 14 жовтня 2018 року

ну церкву постав і набирив обертів. Ініціатива йшла знизу, від парафіяльного духовенства та вірян.

Керівництво новоствореної держави хай не одразу, але все-таки усвідомило історичний масштаб питання, яке явно виходило за церковні пороги. Гетьман Скоропадський особисто взяв участь в одному із засідань Всеукраїнського церковного собору 1918 року. “Державні справи вимагають, аби всі церковні справи вирішувались тут, на Україні”, — казав Павло Петрович. Коли ж промосковські ієрархи завели роботу Собору на манівці, міністр сповідань Гетьманської Держави Олександр Лотоцький чітко заявив про неможливість і неприйнятність управління церквою з чужих державних центрів: “В самостійній державі Церква має бути самостійною... Справа автокефалії української церкви має поважне значення поруч з справою незалежності державної... Вона майже в тій самій мірі стоїть більшою в оці тих, хто національне визволення українського народу вважає за кривду для “єдиного руссака народу”.

Ідеї міністра Лотоцького лягли в основу закону про автокефалію, який 1 січня 1919 року ухвалила Директорія УНР. Втім, реалізувати його не вдалося. Головним чином через внутрішній розбрат, коли Україна не встояла перед зовнішньою агресією, втратила державну самостійність, а відтак — і передумову

створення та визнання власної православної церкви.

І відновлення незалежності 1991 року цілком логічно повернуло на порядок денний і проблему незалежної православної Церкви, якій усіма канонами передначертано бути в самостійній державі. Отож завершити справу, яку Іван Огієнко (Іларіон) називав ділом “повного розмосковлення” Церкви, зараз випало нашому з вами поколінню. І ми з вами це робимо!

Український Йордан, наш Дніпро, який величаво тече повз ці пагорби, у водах якого наші предки тисячу тридцять років тому прийняли Хрещення, вливається в Чорне море. А по той бік моря розкинувся Стамбул-Константинополь-Царьград, звідки й прийшла до нас віра Христова. Там — наша Церква-Мати. До неї ми звернулися по автокефалію. Вселенський Патріарх — єдиний у всьому світі, хто разом із Синодом має право її надати.

І сьогодні ми з вами зібралися тут тому, що днями із Константинополя прийшла дуже добра звістка: рішення про надання автокефалії українській помісній православній автокефальній церкві — прийняте! Прийняте і ще раз підтвержене. Так постановили Вселенський Патріарх і Синод.

Закінчення на стор. 2-3

ДУХОВНИЙ ПРОСТІР

4-5

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

7

ПОЕТИЧНИЙ АВТОГРАФ

8-9

“НАБОЇ ПРАВДИ У ДУХОВНУ ЗБРОЮ”

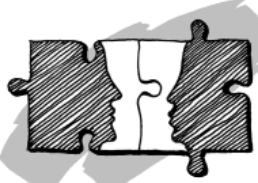

13

“КРУГОСВІТКА” ІГОРЯ ЖУКА ТА ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

14-15

Закінчення. Початок на стор. 1

Право своєї дороги до Бога

Фото Миколи Лазаренка

Ще одна надзвичайно важлива новина. Синод Вселенського Патріархату зняв усі несправедливі карі, які Москва наклала на Патріарха Філарета, предстоятеля Української православної церкви Київського Патріархату, а на Його Блаженство Митрополита Макарія і не накладалося. Я вітаю вас персонально, шановні владики. Надзвичайно важливо, що ви канонічно поновлені в єпископському сані. І відновлене співпраця пастви з Вселенською Церквою. Ваші священності, як і служіння єпископату та духовенства українських церков тепер не підлягають більше сумніву. Ми то, чесно кажучи, й раніше в цьому не сумнівалися, але тепер уже ніхто не має права спекулювати на нібито неканонічності невідкладних Москві церков.

Ваша Святосте, Ви не зламалися перед облудною, нікчемною московською анафемою. Її нема. Як, згідно з заявами представників Вселенського престолу, не було й анафеми гетьмана Мазепи. А взагалі я хочу сказати, що анафема від Росії — це ніщо інше, як визнання особливих заслуг перед Україною і українським народом. Анафемствують вони лише видатних українців!

І нарешті, Вселенський Патріархат остаточно проголосив незаконну московську анексію Київської митрополії, здійснену ще наприкінці XVII століття. Ясно й недвозначно ним заявлено, що Російська православна церква не має канонічних прав щодо Православної Церкви в Україні... Що наша православна церква не має підпорядкування РПЦ. І Україна не була, не є і не буде канонічною територією російської церкви.

Це дуже просто — патріарх Російської православної церкви на кожній службі молиться за російську владу, владу, яка здійснила агресію проти нашої держави. Патріарх Кирил Російської православної церкви молиться за росій-

ське воїнство, яке вбиває українських воїнів, вбиває цивільне населення, вбиває українців. А у нас в Україні, на жаль, є храми, які все ще поминають патріарха Кирила, який відправляє ці молитви. Я думаю, що це точно не для українського народу. І хіба можуть храми, в яких лунають молитви за патріарха, який молиться за російське військо, називатися українськими?

Я гарантую, що не буде жодного тиску. Я гарантую, що буде збережено право своєї дороги до Бога кожного українця. Але я просив би просто задуматись, замислитись і паству, і вірних цієї конфесії.

Дорогі українці!

Питання Томосу та автокефалії виходить далеко за межі церковного життя. Це питання нашої незалежності. Це — питання нашої української національної безпеки. Це — питання нашої української державності. Це — питання всієї світової геополітики. І якщо це не так, то поясніть мені, а чому рішення Вселенського Патріарха позавчора обговорювали на раді безпеки Російської Федерації під головуванням Путіна? Чи не тому, що в житті, як у тій російській казці: Кошій точно знає, де та голка, в яко-

му яйці, в якій скрині і під яким дубом! Реакція Москви на дії Києва та Фанару свідчить про те, що ми на правильному шляху. Фанар, хто не знає, це — резиденція Вселенського Патріарха.

Автокефалія — частина нашої державницької проєвропейської та проукраїнської стратегії, яку ми послідовно втілюємо в життя останні чотири з половиною роки... І, наголошую, будемо продовжувати втілювати й надалі. І ніхто не зупинить український народ. І ні в кого ми не будемо питати дозволу, бо вирішувати має Україна і її народ, який бореться за волю, за свободу, за майбутнє. Автокефалія — це найвагоміша подія з того ж ряду, що й наше прагнення до вступу до Євросоюзу та НАТО, Угода про асоціацію, безвізовий режим з Європейським Союзом, вихід із СНД, відмова від оманливого Договору про “дружбу” з Росією тощо. Все це — основа нашого власного шляху розвитку, розвитку держави Україна і розвитку нашої української нації.

У нас не було, нема і, наголошую, не буде державної церкви. І в освячену Томосом православну церкву теж ніхто нікого не “запрошуватиме” силоміць. Ще раз наголошую, це — питання вільного вибору для кожного вірянина. Гарантую, що влада поважатиме вибір тих, хто вирішить залишитися в тій церковній структурі, яка зберігає єдність з Російською православною церквою. Це їхній вибір і нам його треба поважати. Але так само гарантую, що держава захистить права тих священників і мирян УПЦ Московського Патріархату, які добровільно вирішать вийти з-під Москви, щоб разом з іншими православними творити єдину українську православну помісну церкву.

Спільна розбудова незалежної церкви не може бути підставою для розбрату, для протистояння, для насильства. Я

вже казав, як тільки де побачите людей, які закликатимуть взяти силою лавру, монастир чи храм, знайте, що — московська агентура. І ми не дозволимо Кремлю розпалити релігійну війну всередині нашої держави.

А загалом держава має свою місію в релігійному питанні. І вони — держава, влада — цю місію вже виконала. Ми отримали добру звістку з Константинополя. Далі — вже внутрішні питання, в які світській владі втручатися не можна, і вона не буде цього робити.

Вселенський Патріархат ухвалив рішення про автокефалію! Томос буде вручено предстоятелю церкви — достойному, авторитетному, досвідченому владіці, якого обере об’єднаний Архієрейський Собор. З благословенням Константинопольського Патріарха і Матері-Церкви на цей собор зберуться усі єпископи УПЦ Київського патріархату, оскільки одностайно було ухвалено рішення про звернення до Вселенського Патріарха. Усі єпископи УАПЦ. Одностайно було ухвалено рішення про звернення до Вселенського Патріарха. Разом з ними, я вперше на цьому наголошую, буде і група єпископів УПЦ Московського Патріархату, які між кремлівською зіркою та православним хрестом обрали хрест, а між Україною та Росією — Україну.

Сподіваюся і вірю, що Собор пройде всупереч нашій національній приказці про те, де два українці — там три гетьмани. Відповідальність, яка лежатиме на учасниках об’єднаного собору, — без перебільшення історична. 988-го року наша країна прийняла Хрещення. До середини XVII століття, до московського полону, Київська митрополія користувалася широкими правами у структурі Матері-Церкви. Але, наголошую, це не відновлення автокефалії. Ніколи ще

9—11 жовтня 2018 р. Святий і Священний Синод Константинопольського Патріархату на своєму засіданні під головуванням Його Всесвятості Варфоломія, Архієпископа Константинополя — Нового Риму і Вселенського Патріарха, розглянув низку питань і звернень, що протягом багатьох років надходили до нього з приводу приведення до канонічного порядку церковної ситуації в Україні, зокрема щодо проголошення Томосу про автокефалію Української Православної Церкви.

Синод ухвалив належні рішення, про які за його підсумками було офіційно оголошено.

З цього приводу з благословення Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета Прес-центр Київської Патріархії сповіщає наступне.

1. Київський Патріархат з подякою Всемогутньому Богові та з вдячністю Вселенському Патріарху Варфоломію і Константинопольській Матері-Церкві сприйняв рішення Священного Синоду, про які було оголошено 11 жовтня 2018 р. у Вселенській Патріархії. Ці рішення усувають низку канонічних аномалій та відкривають шлях до утворення в Україні єдиної помісної автокефальної Української Православної Церкви і до одержання нею Патріаршого і Синодального Томосу про автокефалію.

2. Відновлення патріаршої Ставропігії як представництва Вселенського Патріарха в Києві сприятиме кращій взаємодії між Константинопольською Матір’ю-Церквою та Помісною УПЦ, слугуватиме видимою ознакою постійного спілкування між двома Церквами.

Заява Прес-центру Київської Патріархії про рішення Священного Синоду Константинопольської Матері-Церкви та їхнє значення для Церкви в Україні

3. Задоволення Апеляції Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета на неканонічні дії щодо нього з боку Московської Патріархії, визнання недейсними і нечинними рішень про нього Російської Православної Церкви щодо “позбавлення сану” та “проголошення анафеми” — є відновленням канонічного порядку і справедливості. Від 1992 р. наша Церква і особисто Па-

тріарх Філарет вважали незаконними і недейсними всі ці заборони, бо вони були накладені з політичних причин, а не через порушення догматів та канонів Церкви.

Вселенський Патріархат засвідчив, що всі згадані рішення Московського Патріархату є недейсними і нечинними, відтак поновив на всеправославному рівні канонічне визнання ієрархічного сану і Патрі-

арха Філарета, і всього єпископату та духовенства Київського Патріархату. Так само підтверджено дійсність і дієвість усіх звершень ними Тайств.

Відтепер не існує штучно створеної Російською Православною Церквою ізоляції Київського Патріархату від церковного, молитовного та євхаристичного спілкування з Повнотою Православ’я.

Все вищесказане рівною мірою стосується і УАПЦ.

4. Київський Патріархат з радістю сприймає усунення наслідків, до яких призвела анексія Московським Патріархатом Київської Митрополії, здійснена у 1686 р. Вкотре було підтверджено, що Московський Патріархат не має канонічних прав щодо Православної Церкви в Україні та що Українська Православна Церква, як спадкоємиця давньої Київської Митрополії, не має підпорядкування Церкви Росії.

5. Зазначені вище рішення відкривають шлях до скликання Надзвичайного Об’єднаного Собору ієрархів Української Православної Церкви у складі всього українського єпископату, який у квітні 2018 р. звернувся до Вселенського Патріарха Варфоломія з проханням надати Томос про автокефалію УПЦ.

Київський Патріархат закликає ієрархів УАПЦ та залучених до процесу єднання ієрархів Московського Патріархату в

українська церква автокефалії не мала, визнаної Вселенським православ'ям.

Лише уявіть, у ці дні на наших очах за нашою участю це стається уперше в понад тисячолітній історії нашої церкви!

Промислом Божим у всіх православних державах, що здобували свою незалежність, поставали свої Помісні Церкви: Болгарія, Греція, Грузія, Румунія, Сербія та інші. Дуже важливо, що зараз до них додається і Україна.

Ми дякуємо Його Всесвятості Варфоломію за турботу про Україну. Він прийняв надзвичайно мудре, сміливе, рішуче і відповідальне рішення. Давайте оплесками привітаємо Його Всесвятість. Україна з нетерпінням чекає його душпастирського візиту до народу, охрещеного за часів рівноапостольного святого князя Володимира.

Дорогі співвітчизники!

Я щиро вітаю вас з наближенням автокефалії. Це — велика перемога боголюбивого українського народу над московськими демонами, перемога добра над злом, світла над темрявою. Три роки то-

му, два роки тому, і навіть у квітні я казав: нам треба молитися і боротися. І Господь почув наші молитви.

Ми зупинили агресора. Ми зберегли державу. Ми збудували боєздатну армію. І сьогодні святкуємо День захисника України. Ми утверджуємо українську мову — складову сили й успіху нашого народу.

Ми за ці місяці ще більше переконалися, що Помісна Церква є одним із ключових елементів, запорукою незалежності. Державна мова — запорука єдності. А сильна армія — запорука миру.

Вітаю всіх зі святом Покрови Божої матері, з Днем захисника України. Ці два свята органічно поєднані. Без Божого благословення, без заступництва Благословенної Святої Диви Марії неможливо подолати жодну ворожу навалу та неможливо побудувати міцну українську державу.

Вітаю всіх також зі змінами у військових статутах, які узаконили наше народне вітання — *Слава Україні!*

Промова та фото з сайта president.gov.ua

Україні приступити до підготовки Надзвичайного Об'єднавчого Собору. Завданням цього Собору є затвердити рішення про церковну єдність, обрати Предстоятеля єдиної помісної автокефальної УПЦ, який від її імені одержить Патріарший і Синодальний Томос про автокефалію УПЦ.

Ми очікуємо того, що беручи до уваги всі обставини — давність історії, плідну діяльність, велике число єпископату, духовенства і вірних, монастирів та духовних шкіл, інші чинники — Патріаршим і Синодальним Томосом також буде всеправославно затверджене достоїнство Патріарха за Предстоятелями помісної УПЦ.

Київський Патріархат закликає єпископат, духовенство та вірних УАПЦ, як і єпископат, духовенство та вірних Московського Патріархату, підтримати процес об'єднання українського православ'я.

6. Київський Патріархат повністю та беззаперечно поділяє звернення Вселенського Патріархату до всіх залучених сторін із закликом утримуватися від захоплення церков, монастирів та іншого майна, а також від будь-яких інших насильницьких дій та помсти, щоб перемагали мир і любов Христові.

Процес об'єднання українського православ'я повинен відбуватися добровільно, мирно та без примусу, кожен член Церкви, як і кожна громада мирян чи ченців, матимуть право вільно обрати центр свого церковного підпорядкування — належати до Української чи до Російської Церкви.

Ті ієрархи, духовенство і миряни, які

бажатимуть, попри всі обставини, надати підпорядкуватися Московському Патріархату, мають право на це. Російська Православна Церква в Україні буде рівноправно співіснувати з усіма іншими Церквами і релігійними організаціями, як це гарантовано Конституцією та законами нашої держави і міжнародним правом.

7. Святійший Патріарх Філарет закликає всіх вірних Київського Патріархату та усіх віруючих продовжити підносити молитви за Вселенського Патріарха Варфоломія, за Президента України Петра Порошенка і Верховну Раду України, за всіх, хто працює для досягнення єдності українського православ'я і проголошення Томосу про автокефалію УПЦ.

8. Київський Патріархат висловлює вдячність Президенту України П. Порошенку, Верховній Раді та Уряду України, представникам місцевого самоврядування, політичним партіям та громадським організаціям, українським дипломатам, науковій та творчій інтелігенції, Українським Православним Церквам у Діаспорі та загалом світовому українству, представленому через Світовий конгрес українців, журналістам та усім, хто своєю працею і допомогою наближав нинішній день відновлення справедливості щодо Української Церкви.

Нехай у довершенні доброго діла єднання Української Церкви та утвердження її автокефалії всім нам допомагає Господь!

Прес-центр Київської Патріархії
12 жовтня 2018 р.

Онуфрієвська церква в Україні залишається з Москвою

15 жовтня 2018 року Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Онуфрій взяв участь у черговому засіданні Священного Синоду Руської Православної Церкви, що відбулося в Мінському єпархіальному управлінні, повідомляє Інформаційно-просвітницький відділ УПЦ з посиланням на сайт patriarchia.ru.

Засідання очолив Святійший Патріарх Московський і всієї Русі Кирил.

Як тимчасовий член від Української Православної Церкви у роботі Синоду взяв участь митрополит Запорізький і Мелітопольський Лука.

Під час засідання обговорили актуальні питання життєдіяльності Церкви. Зокрема, усі члени Синоду висловили підтримку канонічній Українській Православній Церкві на чолі з Блаженнішим Митрополитом Онуфрієм. У результаті роботи Священного Синоду Руської Православної Церкви була прийнята заява у зв'язку з останніми діями Константинопольського Патріархату щодо церковних питань в Україні.

***

На засіданні Священного Синоду Руської Православної Церкви, що відбулося 15 жовтня 2018 року в Мінську, було прийнято Заяву Священного Синоду в зв'язку з посяганням Константинопольського Патріархату

на канонічну територію Руської Православної Церкви. Про це повідомляє Інформаційно-просвітницький відділ УПЦ з посиланням на patriarchia.ru.

Члени Священного Синоду визнали неможливим подальше перебування в євхаристійному спілкуванні з Константинопольським Патріархатом.

У Заяві, зокрема, сказано: “Прийняття в спілкування розкольників та підданої анафемі в іншій Помісній Церкві особи з усіма рукопокладеними ними “єпископами” і “кліриками”, посягання на чужі канонічні уділи, спроба відректися від власних історичних рішень і зобов'язань, — все це виводить Константинопольський Патріархат за межі канонічного поля і, на превеликий наш жаль, унеможливує для нас продовження євхаристійного спілкування з його ієрархами, духовенством і мирянами”.

“Відтепер і надалі до відмови Константинопольського Патріархату від прийнятих ним антиканонічних рішень для всіх священнослужителів Руської Православної Церкви неможливе співслужіння з кліриками Константинопольської Церкви, а для мирян — участь у таїнствах, що здійснюються в її храмах”, — вказується в документі.

За матеріалами інтернет-видань

Порошенко пропонує передати Вселенському патріарху Андріївську церкву

Представник Президента у Верховній Раді Ірина Луценко заявила, що у найближчі дні Петро Порошенко зареєструє законопроект, яким пропонується передати у постійне користування Вселенському патріарху Андріївську церкву.

За її словами, Президент підтримує прагнення якнайшвидшого отримання Томосу і на знак солідарності з цим процесом робить символічний жест.

“Днями буде зареєстровано законопроект, яким Президент Порошенко пропонує передати Андріївську церкву у постійне користування Вселенському патріарху, як символічний жест того, що святий Андрій у свій час хрестив Україну. Це буде символічний жест єднання з Матір'ю-церквою”, — сказала Луценко.

Вона додала, що П. Порошенко просить Верховну Раду та всі фракції підтримати цей законопроект про передачу у постійне користування Андріївської церкви Вселенському патріарху.

Наразі у храмі проходять богослужіння Української автокефальної православної церкви.

П. Порошенко: Російська церква стала на шлях самоізоляції

Президент Петро Порошенко заявив екзархам Вселенського Патріархату, що російська церква вийшла на шлях самоізоляції і конфлікту зі світовим православ'ям.

Про це він сказав під час зустрічі з екзархами 16 жовтня.

Спочатку П. Порошенко привітав рішення Синоду про автокефалію української церкви.

“В той же час, з очевидної подачі Кремля, повністю від нього залежне російське церковне начальство заявило про розрив євхаристійного спілкування з константинопольською матір'ю-церквою”, — сказав він.

“Я впевнений, що таке рішення лише підтверджує, що ми на правильному

шляху... Зараз, на жаль, російська церква поставила себе на шлях самоізоляції і конфлікту з усім світовим православ'ям”, — додав Порошенко.

За його словами, український народ об'єднався і не піддався на московські провокації.

“З таким нетерпінням вони чекали, що хтось буде штурмувати храми, що деє будуть бійки. Вони навіть підготували своїх тітушок, які мали виконувати цю роль”, — сказав Президент.

Один із екзархів заявив на зустрічі, що вони повернулися в Україну, щоб продовжити працю над останнім етапом перед об'єднавчим Собором, а тоді уже і до вручення Томосу.

Церкви МП можуть йти із РПЦ у розкол чи бути в єдності в українській церкві

Після заяви Російської православної церкви про розрив стосунків з Константинополем у церков Московського патріархату є вибір — йти з РПЦ у розкол чи бути в єдності в Помісній Українській церкві.

Про це написав речник УПЦ КП архієпископ Євстратій (Зоря) у Facebook.

Він зазначив: “Синод МП повторює політику Кремля — самоізоляція у відповідь на законні рішення міжнародної спільноти. Тепер перед усіма, належними до МП в Україні, постає питання: йти разом з РПЦ у розділення чи залишатися в єдності зі Вселенським Православ'ям — через Помісну Українську Церкву?”.

За словами Євстратія (Зорі), патріарх Кирил з 1991 року “особисто є архітектором розділення” Української Церкви, “тому йому важко визнати провину за 27 років хибної діяльності, яка затягла всю Повноту Православ'я у конфлікт”.

Водночас Зоря переконаний, що “ситуація рано чи пізно буде вилікувана і РПЦ повернеться у спілкування”.

За матеріалами інтернет-видань pravda.com.ua

16 жовтня 2018 року

(Не) дитячий погляд на війну: цікавий діалог

Леонід ГАПЄЄВ,
керівник гуртків “Точка зору” та “Моя майбутня професія” ЦДЮТ № 5 Харківської міськради
Фото автора

Із вітальним словом до присутніх звернулася координатор Локального центру громадянської освіти у Харкові № 2 Інна Полякова, яка представляє Науково-методичний педагогічний центр Департаменту освіти Харківської міської ради. Вона зацентувала на тому, що презентація видання — актуальна і знакова подія в інформаційному, журналістському та загальнокультурному житті Слобожанщини. До речі, від Харківщини Інна Валентинівна неодноразово їздила з дітьми до Києва та інших міст України під час реалізації програми “Інтеграція через діалог”. Отож кілька примірників книги “(Не) дитячий погляд на війну”, які вона особисто передала бібліотеці, стануть справжнім поштовхом до творчості для сучасної молоді.

— Із великим хвилюванням сприймаю те, що сьогодні відбувається на сході нашої держави. Ті історії, про які розповіли нам юні автори, особисто мене дуже вразили. Тому сподіваюся, що бажання займатися творчістю у дітей не зникатиме, — розповів про свій недитячий погляд на війну Павло Федоров, почесний гість, який представляє Харківську обласну Спілку ветеранів АТО.

Важливо, що діти сьогодні мислять серйозно і по-дорослому. Це помітно в невігданих історіях Каті Псарьової, Дар’ї Бацько та інших авторів, які простою і зрозумілою живою мовою розповідають нам про реальних людей. Попри молодий вік, учасники прес-клубу як автори і громадяни, не байдужі до актуальних проблем сьогодення, під час відкритого діалогу з читачами діляться власними роздумами. А ще закликають кожного з нас бути більш уважними і терпимими, особливо з вимушеними переселенцями. Бо вони заслуговують на увагу, розуміння, підтримку і поважне ставлення. І не лише в таких публіцистичних творах, а й у цілком реальному житті...

Інтеграція зі слобожанським акцентом

Оскільки презентація книги безпосередньо пов’язана з масштабним всеукраїнським проектом “Інтеграція через діалог”, нагадаю коротку передісторію події. Цей проект в Україні розпочався ще з 2016 року за підтримки Європейського Союзу

З нагоди Дня захисника України з ініціатииви Центру дитячої та юнацької творчості № 5 Харківської міської ради в обласній бібліотеці для дітей відбулася презентація видання “(Не) дитячий погляд на війну”, виданої цього річ Всеукраїнською асоціацією викладачів історії та суспільних дисциплін “Нова Доба”. У неформальному обговоренні в прес-клубі взяли участь молоді автори невігданих історій, опублікованих у цій книжці: гуртківці Катя Псарьова, Дар’я Бацько та їхній педагог Леонід Гапєєв. Серед запрошених — учні та вчителі 37-ї, 172-ї, 307-ї та інших шкіл Харкова.

(<https://www.novadoba.org.ua>). Безпосередньо наші автори — здобувачі позашкільної освіти основ журналістики та літературної творчості (гуртківці з ЦДЮТ № 5 м. Харкова) долучилися до “Інтеграції” наприкінці 2017-го. Саме тоді привернуло увагу оголошення про “(Анти)конкурс: (не) дитячий погляд на війну”. Чимало учнів почали активно писати авторські твори на цю тему.

Конкурсний відбір на загальноукраїнському рівні був нелегким. І, нарешті, у травні 2018-го, вийшла з друку ця книга, що містить 7 розділів на 320 сторінках. Читачам уперше в Україні пропонується особисті роздуми дітей з різних куточків країни про нашу новочасну історію. І про те, чим стала для них війна.

Зможемо? Переможемо!

Ефірний час прес-клубу (понад годину) сплинув зовсім непомітно і для ведучих, і для учасників дискусії. Під час відкритого обговорення діти і дорослі переконалися у тому, що сьогодні усім нам і суспільству загалом потрібен неформальний конструктивний діалог. У цьому осо-

бисто переконався під час спілкування з аудиторією. Окрема подяка за організацію цікавого і змістовного заходу головному бібліотекарю Харківської обласної бібліотеки для дітей Світлані Миколаївні Загревській, яка як співведуча допомагала авторам підтримувати зворотний зв’язок із присутніми.

— Така творча зустріч з авторами та неформальний діалог нашим учням дуже сподобалися, — ділиться своїми враженнями Людмила Сулова, педагог ХЗОШ № 37 м. Харкова.

Мабуть, для початку варто перемогти в собі власні стереотипи, пасивність, байдужість. Спробувати мислити неформально й вільно висловлювати власну думку, відстоювати свою позицію. Цьому можна навчитися під час таких презентацій та безпосередньо на заняттях позашкільної освіти.

Отож презентація книги стала цікавим і конструктивним діалогом. На добру згадку про цю творчу зустріч Павлу Федорову та Людмилі Суловій урочисто вручили книгу. А її охочим і небайдужим учням запропонували спробувати себе у творчості.

Зауваження до Проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

Іван ЮЩУК,
професор

1. Найосновніша вада Закону, що він діє лише в межах державної та комунальної форм власності. Мовна сваволя на підприємствах, у закладах, установах приватного сектору, який є переважним, нічим не обмежується. Ніби приватний сектор — це інша держава, ніби там працюють не громадяни України.

Категорична вимога: зняти в усіх статтях слова “державної та комунальної форм власності”, “державні та комунальні”, які обмежують дію Закону, роблять його кущем.

2. Коли йдеться про книговидання, то в проекті Закону береться до уваги тільки кількість назв, тобто урівнюється товстезна монографія з рекламною тонесенькою брошурою.

Категорична вимога: до кількості назв додати: “і обсягу їх у друкованих аркушах та в накладах”.

3. Обсяг преси державною мовою в обігу по Україні має становити щонайменше 90 %, а не 50 %, як це пропонує проект Закону. Кожен громадянин України повинен принаймні розуміти державну мову, якщо вже спілкуватися нею вважає принизливим для себе. Коли 29 квітня 1918 року до влади в Україні прийшов гетьман Павло Скоропадський, всі газети, вся преса стала виходити українською мовою.

4. Уповноваженого із захисту державної мови, як і Уповноваженого з прав людини, повинна обирати Верховна Рада України на конкурсній основі, а не хтось призначати на свій смак. Це має бути не просто працівник Кабінету Міністрів, а людина з по-вноваженнями міністра.

Ще такі дрібні зауваження:

Стаття 1, пункт 7 додати в кінці: *і каруються відповідно до закону.*

Стаття 3. 1. 6). в) у кінці: *відповідно до мовного стандарту.*

Стаття 7. Коло осіб, зобов’язаних вільно володіти державною мовою і користуватися нею під час виконання службових обов’язків.

Стаття 7. 1. Вільно володіти державною мовою і користуватися нею під час виконання службових обов’язків зобов’язані:

Стаття 12. Вставити: команд, навчання, виховних заходів, іншого статутного і поза-статутного спілкування...

Стаття 13. 2. З громадянами інших держав та особами без громадянства, які не розуміють державної мови...

Стаття 14. Закінчити: ... державною мовою або однією з офіційних мов Європейського Союзу.

Стаття 17. 8. Мовою позашкільної освіти та позашкільних культурно-виховних заходів є державна мова.

Стаття 20. Усунути суперечність між щоденною і щотижневою тривалістю передач державною мовою. І не субтитулюється, а озвучуються державною мовою.

Стаття 22. 4. Держава сприяє виданню та поширенню через державні й комунальні бібліотеки та мережу книгарень творів української літератури, заохочує перекладання й видання українською мовою іномовної літератури.

Стаття 23. Додати: “Змішування різних мов на інтернет-сайті не допускається”.

Стаття 24. 2. Додати: “Дубльована інформація іншою мовою розміщується внизу або праворуч”.

Стаття 26. Закінчити: *Написи українською мовою подаються зверху або ліворуч.*

Стаття 27. Зняти пункт 2.

Шановні друзі, пишіть про вади цього Закону й надсилайте до редакції “Слова Просвіти”, якщо ви не байдужі.

Пам’яті кіборга

Александра КАСЬЯНОВА,
Фото Валерія ПОПОВА

У ніч із 2 на 3 жовтня під Донецьким аеропортом відбувалася ротація наших захисників. Скориставшись ситуацією — перегрупованням наших воїнів, терористи спробували підступно атакувати Донецьке летовище. Спочатку вони розгромили перший пост, взяли у кільце 7 спецназівців, двоє із яких загинули. І-ша штурмова рота 5-го батальйону ДУК “Правий сектор”, серед учасників якої був і Святослав, витягли спецназівців. Ворог не зупинився, він почав обстрілювати наших танками. Осколок танкового снаряда смертельно поранив Святослава. Йому було лише 19. Його фронтова дорога коротка, але вона — приклад жертвового служіння Батьківщині. Доброволець Скульд разом із побратимами тримав українське небо у тому пекельному аеропорту. Це був час, коли виснажені українські воїни відійшли на ротацію, а нове поповнення, яке прибуло обороняти термінал аеропорту, ще не зовсім орієнтувалося у бойовій ситуації. Залишалася лише група добровольців, які швидко реагували. Саме від тих страшних подій 3 жовтня з’явилося слово кіборги. Святослав із побратимами були першими кіборгами.

Уже 4 роки поспіль 3 жовтня в Інституті філології КНУ ім. Т. Шевченка відбувається зустріч пам’яті кіборга Скульда — Святослава Горбенка. Біля іменної аудиторії, названої на честь Святослава, щороку збирається громада Шевченкового університету, серед яких директор Інституту філології Григорій Семенюк, заступники, викладачі, студенти, представники Ради ветеранів КНУ, військовослужбовці та, звісно, батьки Святослава — Сергій Олександрович і Лариса Вікторівна.

На організованій зустрічі говорив голова ради ветеранів Інституту філології Сергій Янчук, воїн-доброволець і викладач Інституту Денис Антіпов, слово попросив і колишній воїн, психолог Олександр Ткаченко. Він переконаний, що такі солдати, як Скульд — особливі люди, які на передовій кажуть: “Ми не маємо права загинути, бо не буде кому захищати Україну”. Слово взяв і викладач історичного факультету КНУ Олександр Надтока, який також у 2014—2015 роках захищав Україну в складі 79-ї бригади. На мітингу-реквіемі також виступив викладач японської мови Хіроюкі Егава, у якого навчався Святослав Горбенко. Серед присутніх був і американський журналіст видання “The Daily Signal” Нолан Петерсон. Американець знає, що таке війна, адже воював в Іраку, у складі спецпризначенців. Американський репортер написав статтю про Святослава Горбенка, і вона була обов’язковою до прочитання в американських школах. Як зауважила світова спільнота, історія Скульда — приклад свідомого патріотизму і хоробрості.

Олександр КОСЕНКО. На вістрі троянди вітрів

***

Кумедний фрік
Маєстро Нафталін
Три торби слів з минулого століття
Три жмені віршів
Тут
Цієї миті
Сум
Декаданс
Метафізичний сплін
І сліпне лампа
Гучне простір
Час
Правічний млин
Жорнує мливо сиве
Фрік
Не пророк
І не Звізда Полин
З едемських яблук білого наливу
Він не вкусив ні Слова
Ні Знання
І дні його
Стежки
Шляхи
Примари
Скрипить нагужно колесо Сансари
І білий кут перемагає в го
Не чорний
Сивий
Так воно іде
Чуже життя
У світі завіконнім
Він тут
І сам
А там
Свої закони
В тім світі
Де ніколи
І ніде
Його не ждуть
Ні друзі
Ні листи
В пустій душі йому забракло місця
Бездушна осінь
Журно палить листя
І жевріють картини
Як світи
А на отих картинах
Сивий фрік
Як в'язень зачарованої башти
Такий несвоечасний і
Вчорашній
Юнак
Коханець
Красень
Чоловік

***

Сохне сльоза
Але
Наша любов не море
Наша любов земна
Висохне і вона
Бо не Па-Де-Кале
Давня
Нудна "Love Story"
Давня
Де третій тост
Стоючи
І до дна
Осінь метає дні
Бісером передзим'ю
Осінь
Ще шелестить
Золотом
Золота
Ми не з її рідні
Десь
Мідні труби Риму
Не серенади
Ні
Сонно сурмлять літа
Сумно сурмлять
Не зле
Чарами мандрагора
Мій увігала світ
В сталий квадрат вікна
Сохне сльоза
Але
Наша любов не море

Наша любов земна
Висохла і вона

***

Чуже минуле зачав ломбард
Як туз у рукаві
Осінні зливи
Мовчать про нашу зустріч
неможливу
Площини наших снів розвів Декарт
У просторі і часі Пустоти
В словах і душах повних Порожнечі
В кінці шляху ми
На порозі Втечі
Мовчить Розлука
Бо вона
То ти
Удвох з тобою
Осінь
Розвезло
Пускають дим на білий світ
багаття
І листя відлітає ніби шмаття
Ув Ірїй при надії на тепло
Так
При надії
При чеканні
При
Ади
Кохання вродиться весною
І стежкою
Як пам'ять потайною
Я повернуся
Виглядай
Гляди

***

Смеркалось
Отже
В залишку сухому
Нудотна ніч
Із тисячі ночей
Та спомин так немислимо пече
І дні скорботні пише через кому
Не вийти з коми
Лікарі не винні
Забутий Богом я на цій землі
Смеркалось
І слова були незлі
Так
Світлі і прості
Як небо синє
Чи як оте
Не сказане
Люблю
Роковані
Як море кораблю
Солодкі
Не прощальні
Не осінні
Спи
Як ляльки з вертепу
Нерухомо
Так незворушно
І невинно ще
Смеркається
І в залишку сухому
Нудотна ніч із нетвоїх ночей

***

Ішли дощі
Ішли
І нас вели
Десь
За собою
В ніч
У позачасся
Тут мить невідвортної хули
Так само неминуче
Як і щастя
Так само неминуча
Гіркота
Розлуки
Самоти
Сльози і диму
Димами гіркнуть осінню міста
Поетом позолочені для рими
А золота у згрищі катма
І слів немає
Для цієї зливи

Олов'яніють море і лиман
Тут неминуче буду я щасливим
Я буду
Срібло тирси
Ковили
Це срібло Слова
Відголосок щастя
Ішли дощі
Ішли
І нас вели
У день
У ніч
У час
У позачасся

***

Вони мовчали
Часом бракне слів
І чорне око філіжанки кави
Дивилося кудись поверх голів
Та ворон крицю літ кував картаво
Ні
Не зозуля
Їх вела життям
Чужим чужих
Від муки і до муки
Чужим чужих
Отак собі й затям
Чужих
І божевільних від розлуки

***

Над обрієм юності погляд яснів
Весніло
Про осінь
Ні слова
Там гурт молоденьких як ти ясенів
Там вишенька білоголова
Всі квіти тієї палкої весни
Бездумно цвіли мов надії
Та наші з тобою дорослі сини
За інші кохання радіють
А наша любов захлинулася
Час
Усе розіслав по полицях
Житейських шляхів не глядить
ватерпас
І ні журавля
Ні синиці
Із того минулого не залетить
У душу
Мілішають вени
Над обрієм юності
Ти
З висоти
Ще сяєш як мить безіменна

***

Жнива
Заметілі
І зливи
Квітневих розбуджених гроз
Гадалось
Я буду щасливим
З тобою
Країною Оз
Як снів екзотичних оливи
Мої переймали шляхи
Нам стрілася пісня журлива
Вродились під білим наливом
Порубаним дідовим сливам
В роки заповіті гріхи
Мої
Не чужі
Не прибудні
Солодкі
Пекельні
Гірки
І людні прокурени будні
Згадали стежини облудні
Жаги
Каганці неосудні
Безгрішні цілунки палкі
Вели мене долею
Поле
Давно я твоє перебрів
Та бігає Всесвіт по колу
Навколо гіркого Ніколи
Я буду
Моря і атоли

Щасливим
Додому
Додолу
На вістрі троянди вітрів

***

Очі вологі
Прикинуся вітром
Поміж манірних прощань і мовчань
Сам полечу
Навіть сльози не витру
В цей білий світ зі слізьми на
очах
І не впаде із небесної скрині
Долі хосенної посаг святий
Тіні дерев на хиткому корінні
Бігтимуть в осінь від літа
А ти
Ти
Що без мене навчилася жити
Ти
Що із бурею не нажилась
Вчись на осінній листві ворожити
Глупа
Безвірїйна
Птахо мала
В тебе
І далі
І доля
Та небо
Вітряне нині
Лети
Не лети
Крила без неба
Кому вони треба
Небо
І вітер
На сльози
А ти
Треба
Не треба
Прощальний дарунок
Тлінні
Осінні скарби золоті
Твій
У долоні мої поцілунок
Чорний стібок
На гладкому шитті
Шитимуть вітрові хмари сорочку
Кластимуть вишивку ночі та дні
Птахо мала
Сльози виїли очі
Хто ж тепер небо покаже мені

***

Чотири вершники
Сурма
Потоп
Не випірнуть із виру
Війна — війською
Праглось миру
І щастя праглось
Та катма

Несмертя
Осінь
Всохнуть дні

Пожухне мрія
Дивний Ірїй
На крокву візьме будні сїрі
І наодинці
Без рідні
Душа чекатиме на мить
Коли зима покотить холод
Із Півночі
За видноколо
І хуга тугу просурмить

***

Я гостюю у дива
І це називаю життям
Я гостюю у сонця
У квітнів бузковим безсонні
Я промінчиком лагідним
Лиш миготнув на осонні
До правічного мороку
Світу безликих нестям

Я шукаю пісень у гріховних
прогріклых словах
В Пасовиськах Мамони
Ліліт
Ні Адама
Ні Єви
На гостини чекають жагучі нічні
королеви
І не слина стікає губами
Не кров
А солодка халва

Тільки мрія
Грі-грі
Незворушний озоновий стяг
В цім бедламі торує мій шлях до
вершини
Тут тернове вино
Не малина
Вінець із шипшини
Я гостюю у дива і це називаю
життям

Постазіопське

Дуелі
Капості
Інтриги
І з чорним вухом
Білий Бім
Ціною тішаться бариги
Анте
Іуда
Дружба
Крим
Солоний пес і скрині краму
Сумнівна міра переваг
Зіграє карликову драму
Спесивий дурень
Газу маг
Як з рукава десятку з тузом
Дістане доля на ва-банк
То буде вата скрепним пузом
Своє лайно гребти мов танк
І скрині повні порожнечі
Переборять свій триумф
І грішні келії чернечі

Ігор ЖУК

Майже половина «кругосвітки», або Подорожі Америкою і Канадою, 2015–2018

З 10 квітня до 15 травня цього року нам з дружиною вдалося вирватися у другу нашу захопливу автомобільну подорож Америкою. Ідея такої творчої мандрівки належить нашому другу з Нью-Йоркщини, колишньому киянину (хоча киян колишніх, як відомо, не буває) Петрові Тютюнику, одному з організаторів і керівників американського КСП “Странники”, і народилася вона під час Всесвітнього фестивалю киян, там же поблизу Нью-Йорка восени 2014 року.

і теплим прийомом усюди, куди ми приїжджали.

Першу таку подорож ми здійснили в листопаді—грудні 2015 року, об’їздивши 17 штатів і проїхавши п’ять тисяч миль (понад вісім тисяч кілометрів). Цього разу відстань була шість з половиною тисяч миль (понад 10 000 км) і, крім США, тиждень ми мандрували Канадою, куди потрапили вперше в житті.

Спокуса послідовно розповісти про все цікаве перетворила б цю розповідь на довгезелений щоденник, який можна видавати окремою книгою, тому краще спробую максимально узагальнити враження від обох мандрівок.

Аудиторія. Це — емігранти кількох хвилю; власне кажучи, дві великі діаспори, українськокомовна — вихідці з України всіх часів, і російськокомовна — емігранти з Росії і СРСР, значна частина яких, утім, теж виїхала з України і знає українську мову. У кожній з діаспор своє активне культурне життя, вони майже не взаємодіють між собою як об’єднання, але є чимало окремих людей, котрі активно спілкуються з обома громадами. Власне, Петро і ще кілька друзів стали тими “місечками”, завдяки яким нам теж пощастило зустрітися з публікою обох діаспор. Політична атмосфера останніх років, зрозуміло, ускладнила і контакти між емігрантами. Оскільки присутність російських мас-медіа в американському ін-

формаційному просторі значно переважає українську, то частина вихідців з Росії має сформований ними специфічний світогляд — але, як правило, це не аудиторія авторської пісні; принаймні таких ми практично не зустрічали, за нечисленими винятками. Авторську пісню неадарма називають “фольклором інтелігенції” — наша публіка активно використовує інтернет і вміє шукати вірогідну інформацію. Та й виросла вона на самвидаві, на авторській пісні 70—80-х років і звикла до самостійного мислення. Не скажу, що всі в нашій аудиторії були палкими прихильниками України і її перемоги у протистоянні з Росією — для багатьох з них Росія є історичною батьківщиною, та й наші вітчизняні телеканали й інтерресурси, доступні через інтернет, далеко не всі, на жаль, є по суті проукраїнськими. Але, тим не менше, чимало з наших російськокомовних колишніх земляків намагаються, чим можуть, допомагати Україні. Та й не тільки земляків. З мандрівки 2015 року, в розпал труднощів нашої армії, запам’яталася зустріч у домі колишнього львів’янина, архітектора, з батьком якого, відомим професором, ми були знайомі ще у Львові. Світогляд господаря дому був очевидним, але от найактивнішим у родині волонтером, палким збирачем коштів для закупівлі амуніції, медикаментів, спорядження для української армії виявила-

Філадельфія, бібліотека Українського культурного центру

ся якраз його дружина — “вибухова” суміш татарської, єврейської і ще якоїсь зовсім не слов’янської крові, без жодних коренів в Україні. Вона була “енергетичним ядром” цілої волонтерської організації, що зібрані гроші й закуплену допомогу переправляла в Україну, до того ж, навчена деякими ганебними прецедентами, все це передавала безпосередньо в руки конкретним українським волонтерам, щоб мати гарантію, що все дійде за призначенням. Той же КСП “Странники” влітку 2016 року провів благодійну акцію, зібравши в Україні бардів з кількох країн світу. Чотири концерти, проведені в Києві, Житомирі і Радомишлі, дозволили зібрати чималі кошти для допомоги українським дітям, чії батьки загинули в АТО.

Це щодо російськокомовної діаспори. Українськокомовна, безумовно, практично вся охоплена тією чи тією допомогою України та турботою про неї. Тут своя специфіка: як нам пояснили, і в США, і в Канаді “наша” діаспо-

ра поділена чи то на дві-три, чи то на більше частин, котрі, м’яко кажучи, не надто близько товаришують і практично не ходять на заходи, організовані “конкурентами”. Ми, власне, так і не розібралися в причинах і нюансах таких стосунків, бо мали лише кілька зустрічей, на які запрошували конкретні люди. Український центр сучасного мистецтва в Чикаго, бібліотека українського культурного центру в Філадельфії, Будинок українських спілок на Мангеттені — людей приходило чимало, і головною популярністю тут користувалася, звичайно, Ірен, а я виявлявся, як правило, несподіваним бонусом — сподіваюся, що приємним. Ірен тут справді знають і читають; у Філадельфійській бібліотеці ми навіть сфотографували її зі стосом її книг, причому бібліотекарі виправдовувалися, що так мало, бо більша частина — на руках.

Загалом за першу мандрівку у нас було 22 творчі зустрічі за 27 днів, друга вилася у 28 концертів за 35 днів. Подолали за кермом сумарно понад 18 тисяч кілометрів — майже половина “кругосвітки”. І, насправді, попри такий активний творчий графік, встигли багато чого побачити, бо зустрічі — вечорами (хоча бувало і по дві в день), а дорога не завжди займала весь день — отже, був час давати гачки, зупинятися і тинятися місечками і селами, спілкуватися з місцевим населенням і відвідувати різні цікавинки.

Америка

З того, що традиційно роздивляються туристи, нам дісталася — Нью-Йорк: Мангеттен і Бруклін з відомою Брайтон Біч, музеї Вашингтона, хмарочоси Чикаго, Бостон, величезний акваріум Балтимора, знамениті Великі Озера Мічиган і Онтаріо, розкішний Ніагарський водоспад (поплавали кораблицем у хмарі його бризок), Торонто: його знаменита вежа, мальовничий центр, старовинна частина і ціле підземне місто Торонто, яким можна пішки

Зустріч у Баффало

Нині щороку за океаном гастролі не менше сотні бардів з пострадянського простору, і в американській публіці, підозрюю, вже голод щодо цього добряче вгамований і ризикує перейти в оскомину. Але деякий апетит ще зберігається — принаймні ми його відчували; до того ж Ірен Роздобудько як письменник вносила в бардівську аудиторію додаткову екзотику — зрештою, як і я з гітарою в кола її прихильників. Звичайно, це не порівняти з гастролями популярних професійних співаків і артистів, на котрих збираються великі концертні зали і які заробляють при тому поважні гонорари. Зате на тих камерних “квартирниках”, де сходяться кілька десятків друзів господаря дому (а досить часто це водночас давні друзі самого приїжджого автора, з якими вже стільки часу не бачились) атмосфера складається надзвичайно душевна і приємна, а скромні традиційні donations вдячної публіки ще й помітно допомагають скомпенсувати витрати на дорогу. В усякому разі наша маленька експедиція з трьох водіїв і джипа Jeep Compass була протягом усієї мандрівки повністю забезпечена бензином, ночівлею

перетнути весь величезний центр без жодного світлофора. До “гурманських” пам’яток і атракцій можна зарахувати неймовірний парк скульптур у штаті Нью-Джерсі, фантастичний лабіринт печер в Огайо, Національний музей військово-повітряних сил США в Дейтоні, військово академію у Вест-Пойнті і військово-морську в Аннаполісі, могили Едгара По, Марка Твена і самого дядечка Сема, символу Америки, що, виявляється, був цілком реальною персоною. Туди ж я б зарахував кілька маленьких історичних містечок з американської глибинки, включно з нашою вже улюбленою Вандалією, штат Іллінойс — де ходиш, наче декораціями голлівудських фільмів, куди самі корінні американці приїжджають на екскурсії зрідка, але майже побожно, бо звідси починалася їхня Америка. Таке враження, що час тут якщо й йде, то вже точно нікуди не поспішає вічно сонними вулицями, зупиняючись побалакати з кожним рідкісним перехожим, заглядаючи у кафе на кухню місцевого пива (до речі, в Америці воно смачне і дозволяється трохи скуштувати, навіть коли ти за кермом). І практично в кожному такому містечку є одна або й кілька антикварних крамничок, де за долар-два, а то й за кількадесят центів можна купити фантастично унікальні автентичні речі, від практичних побутових дрібничок до старовинних (наскільки це можливо у США) порцелянових філіжанок чи фігурок, які можна було б собі увявити хіба що в музеї.

Зустрічні люди надзвичайно доброзичливі — і поодинокі в отаких містечках, і у квапливих юрмах на вулицях Чикаго, Філадельфії, Торонто. Знаменита американська усмішка якщо й була у минулих століттях штучно надягнутою на фейс, то в цьому вже, здається, зрослася з природою і є природною реакцією на будь-який контакт: чи ви звертаєтесь по пораду, чи ненароком штовхнули людину в натовпі. Винятки, можливо, і є, але, як правило, американці завжди раді допомогти максимально докладно і ретельно — особливо іноземцеві, оскільки наш акцент не залишав ілюзій. Правда, кілька разів нас

Виступ у Центрі сучасного українського мистецтва в Чикаго

сприймали за парижан і бельгійців, але неодмінно раділи, коли дізнавалися, що ми — з України.

Дороги — окрема тема; американці пишаються найрозгалуженішою і найдовшою в світі мережею якісних доріг, яка дотягується до найменшого хуторця чи й окремого фермерського будинку. Якість чудова — причому у провінційній частині країни навіть краща, ніж на багатосмугових хайвеях — хоч, може, то лише ілюзія, викликана швидкістю. Дороги постійно ремонтують, але це не викликає особливих проблем і заторів, бо смуг багато, а ремонтні бригади працюють швидко і займають мінімум площі поза своєю смугою. Кілька разів, щоправда, ми потрапляли у чималі затори, як правило, викликані якоюсь дорожною пригодою, і тоді справді значну частину полотна перекривали, а одного разу туди злітали, крім поліцейських і медичних машин, навіть гелікоптери, бо справді була жахлива аварія. І тут впадає у вічі ще одна американська характерна особливість. На такі випадки на американських хайвеях передбачені широкі узбіччя — фактично повноцінні смуги руху, призначені лише для спецтранспорту. За обидві мандрівки ми жодного разу не бачили, щоб ними хоча б тимчасово проїхав хтось із квапливих водіїв навіть під час довгих “тягнучок” у часи пікового трафіку.

Знамениті американські фаст-фуди вже й для України не екзотика, ними ми скористалися лише кілька разів суто для порівняння з нашими. І можемо зробити авторитетний експертний висновок, що “Макдональдз” і KFC у Києві точно смачніші. Мабуть, усе-таки українські курочки чимось переважають своїх колег із Кентуккі. Зате наші шлунки безповоротно підкорили китайські “Баффети”, де платиш 16 баксів, але можеш на ті гроші хоч весь день набивати пузо величезним асортиментом смачючих найдків у будь-якій кількості. Туди треба йти дуже голодним! Ну, а американсько-китайські крем-супи заслуговують на захоплену поему.

Вириваючись зі спокую розповідати багато і детально, все-таки не можу не згадати ще кілька речей. Кілька творчих зустрічей ми мали у так званих “дитячих садочках для стареньких” — це фінансовані державою заклади для літніх людей, де вони проводять практично весь день. Не кінце самотні — їхні діти та й вони самі можуть бути зайнятими людьми, але діти працюють, і на роботі їх не повинна відволікати турбота про батьків. А стареньким цікавіше проводити час у товаристві своїх знайомих і друзів; там їх смачно годують, возять на виставки, в музеї, на вистави і шопінги, розважають — зокрема і виступами заїжджих ар-

тистів і популярних людей, до числа яких потрапили й ми. Ми теж зустріли там колишніх киян і навіть давніх знайомих. Вечері старенькі отримують пайку чогось смачного, з чим їх відвозять додому, щоб вони могли пригостити ще й втомлених робочим днем дітей. Ну, і взагалі турбота про найстаршу частину населення у США викликає заздрість і мрію колись і в нас досягти такого. Найбільш немічні — чи за віком, чи за станом здоров’я, у кого нема близьких, що могли б про них піклуватися, — мешкають у спеціальних будинках-кондомініумах чи притулках, якими опікується держава, надаючи їм усе необхідне для максимально комфортного життя, включно з медичною опікою. Часто там вирішують оселитися і старенькі, які не хочуть обтяжувати власних дітей необхідністю опіки, та й воліють краще постійно спілкуватися у колі своїх ровесників-друзів, аніж лише після роботи з дітьми. Ну, а з дітьми й онуками проводять вихідні.

І що теж неможливо не згадати із захватом — це музеї і бібліотеки Америки. А також школи і університети. І якщо останні цілком очевидно багаті у багатій країні (хоч щодо шкіл є виразна диференціація відповідно до відносно бідних і багатих районів проживання), то перші є гордістю великих міст, і кожного дрібного провінційного містечка і навіть села.

Це, мабуть, лише десята частина того, що можна було б розповісти про Америку за враженнями наших мандрівок. Я спеціально не робив розділу між США і Канадою, хоча різниця, безумовно, є, але з нашого звичного погляду більш помітна спільність. Та, власне, і кордони — що між штатами, що між США і Канадою — лише умовна лінія і табличка. Щоправда, Райдужний міст над Ніагарою, яким ми і пішки, і автівкою гуляли зі Штатів у Канаду і назад, усе-таки оснащений прикордонними постами, де перевіряють паспорти (раніше лиш на номери машин дивились) — що поробиш, часи нині тривожніші. Можливо, хтось, читаючи це, дорікне: мовляв, тут суцільні дифірамби Америці. Безумовно, ми встигли побачити різні відтінки американського життя, і негативні теж. Але, поперше, оскільки були гостями Америки, ще й так гарно прийнятими, то негоже гостеві бути невдячним щодо господаря. А по-друге, хотілося розповісти передусім про те, що й нам колись могло б стати у пригоді. Якщо ж когось цікавить негатив — його достатньо в інтернеті і він не є секретом, хоч і не все, як відомо, є точно таким, як кимось про це розказано.

Що, зрештою, стосується і цієї моєї розповіді; отож хочете — вірте, хочете — перевірте.

Школа українознавства ім. Тараса Шевченка, Вашингтон. Виступає Ірен Роздобудько

Іван ПРОСЯНИК,
родовий травознай

Дівчино чорноброва — будь здорова! Коса — дівоча краса

Українки завжди відчували себе красунями й зваблнками. Про це свідчать браслети з солярними знаками, намиста, інші прикраси, що виявили археологи на нашій землі. З правіку наші вродливі користувалися зіллями, старанно доглядаючи за шкірою обличчя, рук, за волоссям. Адже ще прапанни добре відали, що від пишноти коси залежить не лише краса жінки, а і її здоров’я, адже пустотіла волосинка — своєрідний приймач Небесної сили. Тому косу неабияк пестили. Для цього природа дала людині безліч своїх засобів.

Наприклад, дрібно посічена, підкип’ячена й настояна кора липи подібна до мила. У кого коси погано ростуть, січуться, варто скористатися корою цього дерева. (З давньоукраїнської на сучасну мову липа перекладася б як чудова. Цілком виправдане означення.) Проте варто у воду додати ще двоє троє курячих яєць, що добре живитиме бульбочки волосин. А ополіскувати настоєм рум’янку (ромашки аптекарської). Вона доповнить оздоровчі наслідки та ще й надасть вашому волоссю сонячного кольору. Насиченість золотої барви дає й міцний навар лушпиння цибулі, а чи горіхового листя. Краших природних барвників годі вигадати. 4–6 столових ложок на 2 літри окропу. Підкип’ятити до 10 хвилин, настояти вкнутаним. Мити літєплом.

Чудово зміцнює цибулинки волосся й звичайнісінький лопух, а чи кропива жалюча. Українки віддавна відрощували собі неперевершеної краси коси, користуючись саме цими рослинами. Коли ж вони починали сіктися чи випадати, брали порівну аїр тростиновий (народна

назва лепеха), шишки хмелю, рум’янець, кропиву дводомну. Пригорща посічених рослин на 3 літри окропу. Кип’ятити 5 хв., настояти годину вкутаним. Мити яйцем. Не ополіскувати; двічі на тиждень. Коли ж, не дай Бог, з’явилася лупа, а це може бути й при перевантаженні нервовому чи фізичному, користуються корою верби ламкої чи плакучої та коренем лопуха-однолітка — порівну. Пригорща на п’ятилітрову посудину. Кип’ятити до 5 хв., настояти вкутаним до охолодження. Або ж 1 ст. ложку квіток волошки залити 400 мл окропу й 100 мл теплою оцту. Настояти 30 хв. Після миття ополіскувати настоєм. Це зводить лупу, збадьорює цибулинки волосся. Мити щодня на ніч до бажаних наслідків. Або ж: кропива дводомна, березове листя зібране в травні, рум’янок, лушпиння цибулі, ягоди горобини червоної — порівну. Закласти в торбинку, залити окропом із розрахунку дві жмені на 1 літр. Настояти вкутаним, ополіскувати по миттю. Настій зміцнить волосся, до того ж воно набуде ще й магічно-золотавого кольору. Дуже гарно живить волосся й коріння з латаття білого. 50 г кореня на 3 л окропу. Кип’ятити до 5 хв. Настояти. Мити з яйцем. По миттю втерти в шкіру голови аптечну настоянку чемериці (по тому добре вимити руки, бо рослина отруйна).

Кожна родина має свої споконвічні приписи, що йшли з давнього часу від бабусь до онучок. Нехтувати цим багатством, надаючи перевагу фармацевтичним препаратам, гріх, бо ж люди-

на Богом створену аптеку ніколи не перевершить. Наголосивши на цілющих властивостях латаття білого, не можна оминути здатність цієї рослини омолоджувати обличчя, недарма в українській ведичній міфології рослину величають *родією* — тут втайноване ім’я прадавнього бога Творця РОДа. Тож беруть порівну (по вазі) пелюстки латаття, віск, мед, мляють на окріпному ключі (водяна баня) годину. Теплим відціджують. Втирають знадб’я в шкіру обличчя ввечері. На годину. Змити теплою водою. Мстилко зберігати в холоді.

Наші прабабусі, щоб зберегти вроду й молодість, вмивалися свіжоздоєним молоком та приворотнем звичайним. Тоді обличчя набуває ірхово-оксамитової ніжності. Приворотень має дивовижні лікарські властивості. Він входить до “напою молодості” разом з листям ожини, малини, суниці, берези, хвоща польового, нагідок — порівну. 2 ст. ложки подрібненого збору на півлітра окропу. Настояти вкутаним. Це денна частка. Цей збір чудово чистить судини, запобігає жіночим недугам. Найбажаніш його вживати в холодну пору року. В цей час потрібен і дуже ретельний догляд за шкірою обличчя, бо ж воно обвітрюється, луштиться, надміру сохне. Личко потрібно щоденно протирати наваром насіння льону або ж коріння алтею лікарського (можна замінити й звичайною домашньою ружею). Кип’ятити до 5 хв. на слабенькому вогні. Настояти вкутаним 3–4 години. А ще простіше робити маску з моркви: вона крім оздоровлен-

ня шкіри додасть їй приємного кольору літньої засмаги. Чайну ложку моркв’яного соку, домашнього вершка та сиру старанно змішати. Тримати на обличчі не більше 20 хв., змити теплою водою. Освіжити студеною. Витерти полотничкою. Нанести живильний крем. А в медову маску потрібно додати ще й дешицю домашнього коров’ячого молока, старанно розтерши до білого кольору. Дуже бажані в зимовий час і маски із заморожених ягід: суниці, полуниці, малини, чорниці, абрикосу. Розтерти на кашу, додати свіжого домашнього молока. Безперечно, у літню пору від них більше користі.

Проте, на наш досвід спираючись, все ж перевагу надаємо звичайній огірковій м’якоті. Вона не лише живить шкіру, а й розгладжує зморшки на обличчі, шії, неперевершено омоло-

джує її. Увага! Користуватися соком чи м’якоттю парникових огірків украй небажано.

Шкіра шії теж потребує догляду. Потрібно хоча б двічі на тиждень робити вкутування. Старанно розім’яти дві зварені гарячі картоплини, додавши один жовток домашнього яйця, по чайній ложечці меду та оливкової олії. Масу нанести на полотничку і теплою прикласти до шії, а зверху — плівку й пухову хустину. Через 20 хв. зняти. Вимити теплою водою й втерти аптечну настоянку женьшеню.

Доглядаючи за обличчям, не варто забувати й про губи, пам’ятаючи: природний їхній колір найзвабливіший. Чудово освіжає і запобігає їхньому пересиханню мед. Морквяний чи огірковий сік навпіл із домашнім сиром. 10 хвилин. І змити теплою водою.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

23 жовтня о 17 годині в Національному музеї літератури України відбудеться презентація книжки Інни Ренчки “Лексикон тоталітаризму”.

Модерує Павло Гриценко.

Виступають Лариса Масенко, Віра Соловійова, Євгенія Карпіловська, Станіслав Кульчицький, Людмила Дика та ін.
Долучайтесь!

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Провіти” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф»,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Загальний наклад у жовтні — 12 700

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Провіти” обов’язкове. Індекс газети “Слово Провіти” — 30617

«Набої правди у духовну зброю»

До 30-річчя від дня створення Товариства шанувальників української мови і культури ім. Тараса Шевченка у Рівному

Про людину говорять її справи, про важливість цих справ скажуть наступні покоління. Обов'язком перед молоддю розказати правду про тих, хто крізь довгі роки заборон і гонінь проніс святу любов до рідної мови, до своєї землі і в час відродження України зробив усе, щоб вона стала вільною і соборною, вважають за потрібне рівненські просвітяни.

Лариса ТКАЧ,
член ради Рівненського міського товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

30 років тому, 27 вересня 1988 року в актовій залі Палацу культури “Хімік” м. Рівного зібрались однодумці, які не хотіли миритися з політикою тотального нищення рідної мови і правдивої історії України. Саме тоді учасники зборів на чолі з Василем Червонієм об'єдналися в Товариство шанувальників української мови і культури

С. Лучанін та І. Дем'янюк

ри ім. Т. Шевченка, яке започаткувало боротьбу за надання державного статусу українській мові та утвердження національної символіки, за соборність і незалежність України на Рівненщині. Згодом його було перейменовано на товариство “Просвіта”. Фактично це був період третього відродження Рівненської “Просвіти”, яка 2017 року відсвяткувала свій 100-літній ювілей.

Саме тут, у цій залі, з ініціативи почесної і найактивнішої просвітянки, учасниці тих подій Мирослави Косаревої, відбулися урочистості з нагоди 30-річчя з часу створення Товариства шанувальників української мови і культури ім. Т. Шевченка. Учасниками заходу стали не тільки просвітяни, педагоги, а й учнівська молодь із рівненських шкіл.

Урочистості розпочалися зі слова благословення секретаря Рівненської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату протоієрея Сергія Лучаніна. Отець Сергій вручив найдостойнішим просвітянам міста, учасникам установчих зборів Товариства шанувальників української мови і культури ім. Т. Шевченка Євгенії Гладуновій, Ірині Міськовій та Івану Дем'янюку медалі “За жертвність і любов до України” з благословення патріарха Філарета. До вітань учасників тих подій та нагороджень найактивніших просвітян долучилися міський голова Рівного Володимир Хомко, голова Рівненського міського об'єднання товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Катерина Сичик, голова Рівненської об-

ласної організації ВУТ “Просвіта” Іван Ветров.

Лунали спогади учасників установчих зборів, засновників Товариства. Зокрема Іван Дем'янюк, лідер організації, розповів, що основу Товариства склали робітники та інженерно-технічні працівники Рівненського виробничого об'єднання “Азот”, учителі кількох шкіл та працівники дитсадків мікрорайону “Ювілейний”. До складу Ради Товариства увійшли В. Червоний, О. Логін, Р. Лукашук, А. Правдюк, О. Скринник, М. Стельмах, В. Рудюк, А. Ткач, В. Чабан, А. Федоренко, В. Сорока, В. Данилов, вчителі Ю. Вовк, О. Новак, Л. Шеремета, працівники дитсадків Є. Гладунова та М. Косарева, працівниця ПК “Хімік” З. Улянина. Згадав і про багатотисячний мітинг 19 серпня 1990 року в Рівному біля Палацу культури “Хімік”, на якому виступили Василь Червоний, Олександр Новак, Іван Федів. Тут же освятили український національний прапор, який під спів “Ще не вмерла Україна” встановили на будівлі Палацу культури.

Він висловив шану борцям за українську мову, за незалежність, за демократію, а особливо тим людям, яких уже немає серед нас. Але їх справа живе і розвивається: “І найкращим пам'ятником для цих людей є наша дійсність: незалежна Україна, те, що українська наша мова зараз пошанована і ніхто її не забороняє, як колись забороняли, тривають процеси утвердження незалежної української держави. Ми переконані, що Україна увійде у число передових держав Європи і світу”.

На урочистостях були присутні й гості з інших міст України. Перед просвітянами виступив киянин, політичний і громадський діяч, один із засновників товариства Микола Стельмах. Він розповів про свій життєвий шлях, який був пов'язаний з нашим містом, про співпрацю і дружбу з Василем Червонієм, дав високу оцінку діяльності Товариства і побажав його членам миру, щастя, здоров'я. А молоді сказав: “Часом говорять, що політика — це брудна справа. Вона справді брудна, якщо її робити брудними руками. Але коли чесні люди кажуть: “Я не піду в політику, це брудна справа”, то виходить, що чесні не йдуть, а негідники вже там, і потім зі своїх високих кабінетів керують нами. Тому закликаю

Просвітяни

Юнки СпШ №15 м. Рівне

молодь сміливо йти в політику і творити нашу щасливу, заможну, широкую Україну”.

Перед присутніми виступив боєць добровольчого українського корпусу “Правий сектор” Сергій Новак, який сказав, що він, як і тисячі воєнків, воював за єдину, соборну, самостійну державу і прагне бачити її саме такою. Оживали люди і події у відеофільмі “30 років ТУМ”, знятому за спогадами тих, хто творив тоді нову незалежну Україну.

Найбільш зворушливим моментом урочистостей став вихід на сцену сміливців, які вперше на Рівненщині підняли синьо-жовті прапори. Це відбулося 18 червня 1989 року на вшануванні пам'яті козаків на Козацьких могилах. На сцену запросили Олександра Веремчука, Василя Якимова, Валерія Войтовича, Віктора та Сергія Шкуратюків, Василя Рудюка, Василя Васильця, Бориса Чугая. Юнки зі СпШ №15 м. Рівного у військових строях вручили цим людям, які вже стали легендами, українські стяги і разом розгорнули, як розгортають птахи крила, державну святиню, за яку пролита кров українських патріотів! Зі слезами на очах, стоячи, під оплески присутні в залі вітали легендарних просвітян.

— Перші кроки до громадянського суспільства були тернистими, і я гордий, що мені урочисто вручили посвідчення “Почесного члена “Просвіти” за відродження діяльності цього Товариства з 150-літньою історією та сонячно-блакитний прапор у числі тих небагатьох, які 30 років тому почали відкриту боротьбу за повернення національної символіки, — ділиться враженнями Віктор Шкуратюк.

Згадали живих, пом'янули просвітян, яких сьогодні немає серед нас, бо вони у кращих світах моляться за рідну землю, тих, хто пішов із життя, у якому найбільше любив Україну... Їхні обличчя ожили у відеофільмі “Світлини пам'яті” під мелодію “Пливе кача по Тисині”.

— Важко святкувати, коли в країні вій-

на. Коли кулі шматують родючі землі, засіваючи їх смертельними зернами. Коли серце стискається від болю, бо бачиш, як хоронять дітей, батьків, друзів, — наголошує ведуча урочистостей Людмила Грекул. — Але разом з болем приходить розуміння того, що нам потрібно пройти крізь випробування, щоб очиститися від облуди “братської любові”.

Серед складових патріотизму найважливішими є віра в себе, у рідний народ і вірність Батьківщині. “Той, хто не любить свою країну, нічого любити не може”, — переконана патріотично налаштована українська молодь. Саме вона втілює в жит-

В. Хомко і С. Новак

тя просвітянські ідеї і достойно береже славу та честь тих, хто відстоював незалежність рідної землі в 1988—1991 роках, хто відстоює її на сході України сьогодні. Патріотичний дух сучасної молоді продемонстрували під Гімн українських націоналістів багаторазові переможці фестивалю-огляду військово-патріотичної пісні та строю “Червона калина” — команда Рівненської спеціалізованої школи I—III ступенів №15. Для учасників урочистостей звучала повстанська пісня у виконанні Народного художнього колективу гурту традиційного поліського співу “Ранкова роса” ЗОШ №28. Лунало пророче Тарасове слово з уст читців-декламаторів із СпШ “Центр надії” Романа Полоховича та Михайла Бляшина та учасників учнівського хору “Райдуга” ЗОШ №23. Художні номери подарували глядачам хореографічні колективи “Калинонька” та “Криниченька”, вихованка студії “Сузір'я” ПК “Хімік” (директор Олександр Подгнюк).

Урочистості з нагоди 30-річчя Товариства шанувальників української мови та культури ім. Тараса Шевченка стали уроком пам'яті і для просвітян, учасників Товариства, і для учнівської молоді. Уроком любові до рідної землі!